

САРИЧЕВ

Володимир Іванович

УДК 330.59 + 332.1

РИНОК ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЯК ЧИННИК ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ
В УКРАЇНІMARKET EDUCATIONAL SERVICES AS A FACTOR OF HUMAN
DEVELOPMENT IN UKRAINE

кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних
відносин, Дніпропетровський
національний університет ім.
О. Гончара

Стаття присвячена висвітленню проблеми аналізу сучасного ринку освітніх послуг України у сфері вищої освіти, визначенню пріоритетів розвитку цієї галузі на сучасному етапі і оцінці конкурентоздатності національної освіти на регіональному та міжнародному рівнях на основі побудови кореляційно-регресійної моделі.

Статья посвящена освещению проблемы анализа современного рынка образовательных услуг Украины в сфере высшего образования, определению приоритетов развития этой отрасли на современном этапе и оценке конкурентоспособности национального образования на региональном и международном уровнях на основе построения корреляционно-регрессионной модели.

The article is devoted to analysis of the coverage of the problem of the modern market of educational services of Ukraine in the field of higher education, the definition of priorities for the development of the industry at the present stage and the competitiveness of the national assessment of education at the regional and international levels, based on the construction of correlation and regression model.

Ключові слова: ринок освітніх послуг, людський розвиток, конкурентоздатність, кореляційно-регресійна модель, вища освіта

Ключевые слова: рынок образовательных услуг, человеческое развитие, конкурентоспособность, корреляционно-регрессионная модель, высшее образование

Keywords: market of educational services, human development, competitiveness, correlation and regression model, higher education

ВСТУП

Основою і передумовою розвитку людини є освіта та професійна підготовка. Сьогодні національний ринок освітніх послуг має всі передумови для розвитку, насамперед, за рахунок оновлення системи освіти, залучення інвестицій від замовників, кредитів для навчання, функціонування спеціальних накопичувальних та страхових фондів, підвищення мотивації до якісного навчання, суспільного статусу розумової праці тощо. Про це переконливо свідчить досвід розвинутих країн, пілотні проекти провідних вітчизняних вищих навчальних закладів (ВНЗ), внаслідок яких на ринку праці з'являються креативні, мобільні й конкурентоздатні фахівці.

Висвітленню цієї проблеми присвячена значна кількість праць як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Найбільш вагомим внеском відрізняються дослідження Г. Беккера (вартісні показники впливу освіти на прогрес), Е. Кона (зв'язок національного багатства з освітнім рівнем населення), Т. Шульца (зростання ВНД з підвищенням освіченості), О. Грішнєвої (вплив освіти на формування людського капіталу), В. Андрущенка (залежність інноваційного розвитку від рівня підготовки фахівців), В. Марцинкевича (окупність витрат на здобуття освіти) тощо [3; 5].

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є аналіз сучасного ринку освітніх послуг України, визначення проблем та пріоритетів розвитку цієї галузі на сучасному етапі, і оцінка конкурентоздатності національної освіти на регіональному та міжнародному рівнях за допомогою побудови кореляційно-регресійної моделі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використано загально-наукові та спеціальні методи наукового пізнання, а саме: критичного аналізу, наукової абстракції, узагальнення наукового досвіду сучасних теоретичних досліджень та кореляційно-регресійного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ринок освітніх послуг України формується на основі структури освіти, яка має європейський тип і складається з дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої, післядипломної, аспірантури, докторантури та самоосвіти. Крім того, встановлені такі освітні рівні: початкова загальна, базова загальна середня, повна загальна середня, професійно-технічна, неповна вища, базова вища та повна вища освіта, які логічно пов'язані з освітньо-кваліфікаційними рівнями (див. рис. 1)

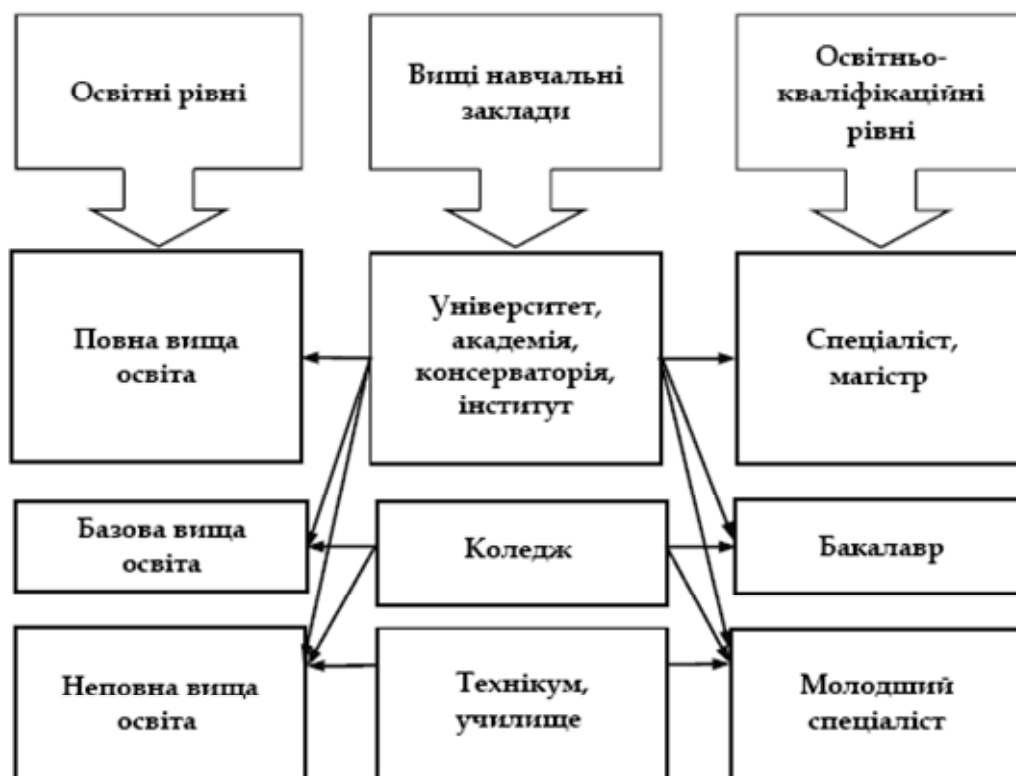

Рис. 1. Структура вищої освіти в Україні, складено автором за даними [1]

З метою вдосконалення та покращення компетенцій, вмінь і практичних навичок й обміну досвідом науковців, студентів (аспірантів) в навчальному процесі через міжнародне співробітництво, приміром, за програмою ТАСІТ організовуються міжнародні стажування та практики з партнерськими інституціями Франції, Італії, Чехії, Німеччини, Польщі, Нідерландів, Греції, Великобританії та інших країн Європейського Союзу, США тощо.

Географічні межі міжнародного співробітництва України постійно розширюються і дозволяють студентам і викладачам щорічно приймати участь у таких програмах стажування та навчання: ім.

Фулбрайта (Fulbright Program); обміну для випускників ім. Едмунда Маскі (The Edmund S. Muskie Program); Лейна Кіркланда (Lane Kirkland Program); навчальні тури до Польщі (Study Tours to Poland); Work&Travel; Студії Східної Європи Варшавського університету (Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego) та ін.

Відображення процесів і явищ, що відбуваються на ринку освітніх послуг, здійснюється шляхом розроблення та запровадження відповідної системи статистичних показників, які використовуються також для їх подальшого аналізу. В табл.1 наведено динаміку кількості студентів ВНЗ III – IV рівня акредитації у 2005 – 2014 рр.

Таблиця 1

Динаміка кількості студентів ВНЗ III - IV рівня акредитації в Україні

[складено автором за даними Державного комітету статистики [6]]

показник	навчальний рік								
	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014
кількість студентів у закладах, тис. осіб	2203,8	2318,6	2372,5	2364,5	2245,2	2129,8	1954,8	1824,9	1798,5
прийнято студентів, тис. осіб	503	507,7	491,2	425,2	370,5	392	314,5	341,3	320,1
випущено фахівців, тис. осіб	372,4	413,6	468,4	505,2	527,3	543,7	529,8	520,7	512,9

Динаміка кількості ВНЗ в Україні наведена на рис. 2, де видно, що з 2008 р., кількість ВНЗ в Україні повільно зменшується. Це пов'язано, як із

економічною кризою, так і з намаганням держави оптимізувати систему ВНЗ, позбавившись тих, що не відповідають акредитаційним вимогам [2].

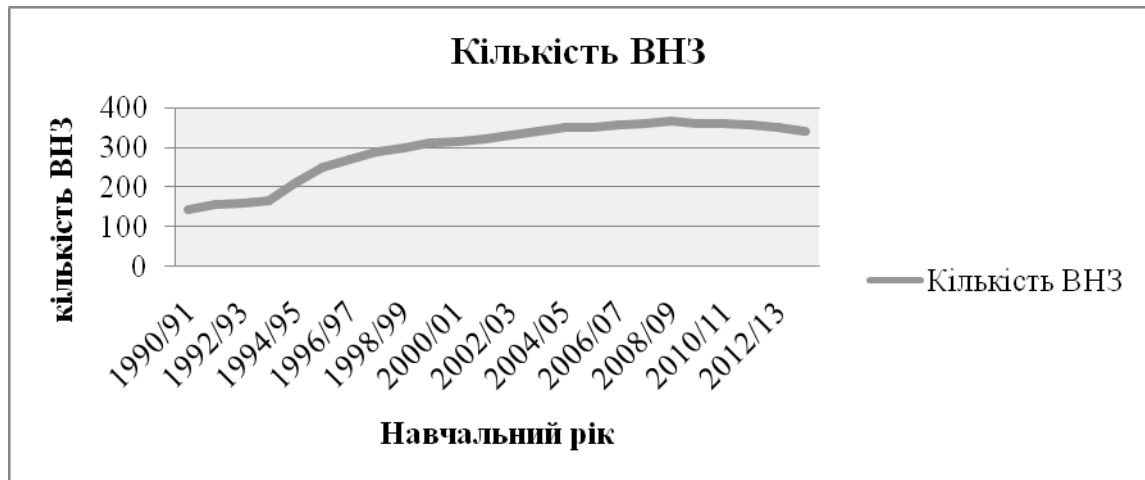

Рис. 2. Динаміка кількості ВНЗ за період 1990-2013 рр.

[складено автором за даними Державного комітету статистики [6]]

Зауважимо, що вітчизняна система вищої освіти у рейтингу Global Education Digest у 2014 р. зайняла 42 місце серед 50 досліджуваних країн, у т.ч. за

субіндексами “Ресурси” – 28, “Середовище” – 43, “Зв’язки” – 44, “Результати” – 38.

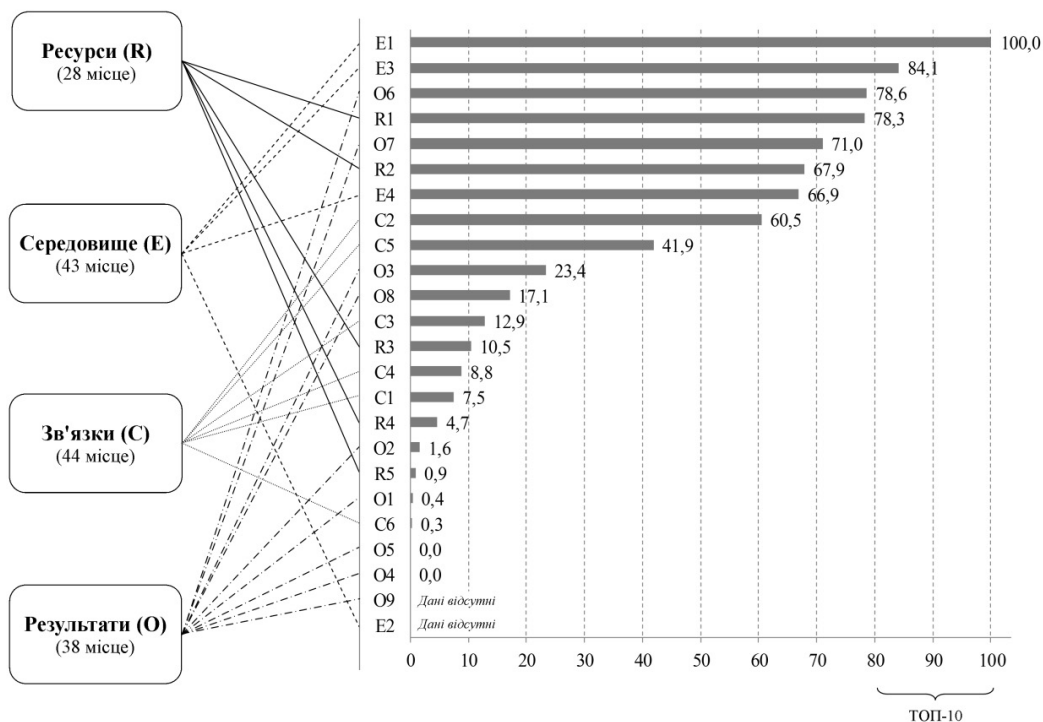

Рис. 3. Оцінка національної системи вищої освіти України у рейтингу 2014 р.

Порівняно з місцями в минулорічних рейтингах, Україна впродовж останніх двох років погіршувала свої рейтингові позиції (у 2012 році – 25 місце серед 48 країн; у 2013 році – 35 місце з-поміж 50 країн).

З огляду на це було обрано таку систему факторів для дослідження якості розвитку ринку освітніх послуг: x1 - інвестиції в освіту; x2 - кількість кандидатів (докторів наук); x3 - кількість аспірантів

(докторантів); x4 - кількість науково-дослідницьких інститутів (НДІ); x5 - кількість ВНЗ; x6 - доходи населення; x7 - доходи освітян; x8 - технічне оснащення ВНЗ та НДІ; x9 - кількість переможців студентських наукових конкурсів, учасників конференцій молодих учених. Дані для кореляційно-регресійної моделі запозичено з статистичного щорічника України. За результативний фактор взято

частку бюджету, що виділяється на освіту (табл. 2) [4].

Таблиця 2

Кореляційна таблиця з аналізу ринку освіти

[складено автором за даними [6]]

	y	x1	x2	x3	x4	x5	x6	x7	x8	x9
y	1									
x1	0,741	1								
x2	0,743	0,749	1							
x3	-0,617	-0,557	-0,955	1						
x4	0,703	0,676	0,987	-0,982	1					
x5	-0,723	-0,758	-0,997	0,944	-0,982	1				
x6	-0,857	-0,920	-0,829	0,633	-0,751	0,836	1			
x7	-0,584	-0,519	-0,938	0,997	-0,968	0,926	0,594	1		
x8	0,820	0,930	0,873	-0,694	0,806	-0,882	-0,984	-0,653	1	
x9	0,812	0,923	0,891	-0,719	0,817	-0,897	-0,977	-0,684	0,992	1

На частку бюджету, що виділяється на освіту значним чином впливають Інвестиції в освіту, доходи освітян, технічне оснащення ВНЗ і НДІ, доходи населення та кількість переможців студентських наукових конкурсів, учасників конференцій молодих

учених, зворотній зв'язок мають такі показники: кількість кандидатів і докторів наук, кількість науково-дослідницьких інститутів, ВНЗ та кількість аспірантів і докторантів (рис. 4).

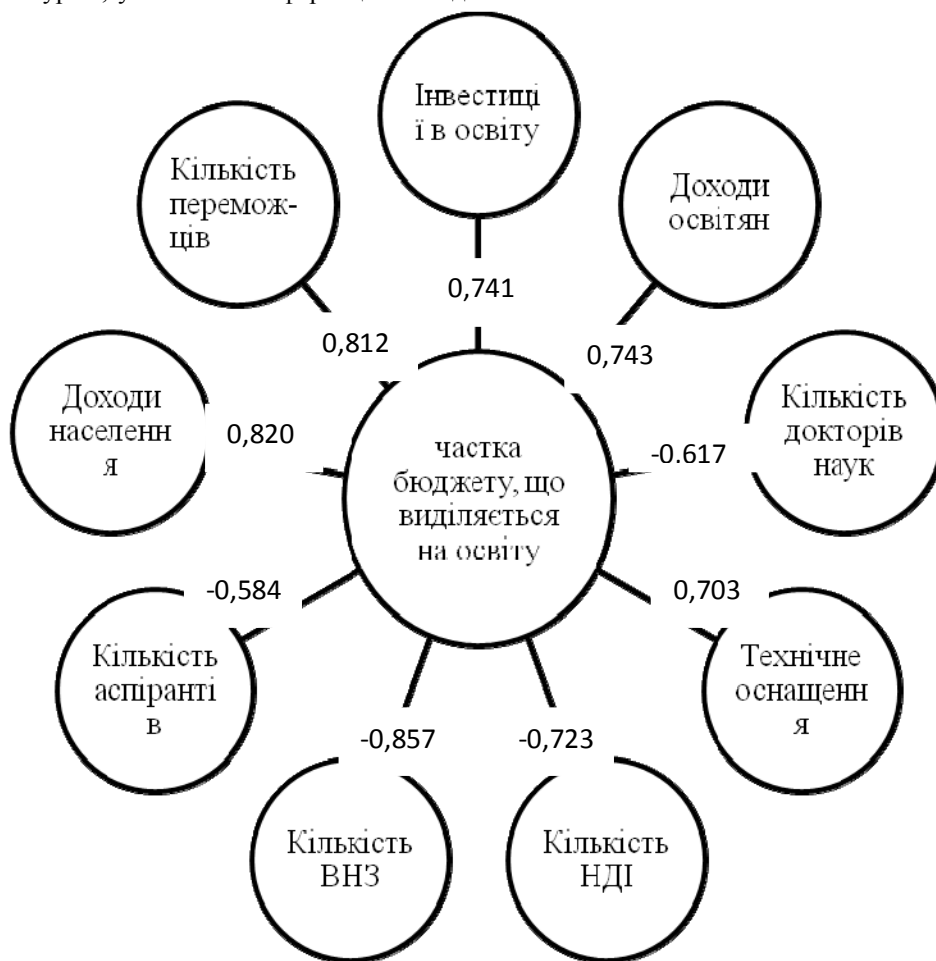

Рис. 4. Кореляційна модель ринку освіти [складено автором за даними Держкомітету статистики [6]]

ВИСНОВКИ

Забезпечення вимог щодо ефективного функціонування ринку освітніх послуг в сфері вищої освіти, як формування пропозиції відповідно попиту за обсягами, якістю та структурою, вимагає здійснення низки реформ у цій галузі, зокрема: розроблення науково обґрунтованої методики визначення потреби держави, регіонів та галузей у фахівцях; аналізу якості вищої освіти та визначення напрямків його поліпшення; запровадження фінансування підготовки фахівців за державним, регіональним та галузевим замовленнями; розвитку матеріально-технічної бази ВНЗ, програм соціальної підтримки їх колективів тощо.

Розвиток системи вищої освіти потребує розроблення заходів щодо залучення інноваційного науково-технічного потенціалу ВНЗ до створення структур підприємництва у сфері науки та наукового обслуговування, виробництва наукоємної продукції та надання інтелектуальних послуг на основі об'єднання наукових потенціалів навчальних та наукових установ.

В останні роки в Україні відбулися й певні позитивні зміни щодо вдосконалення системи вищої освіти. Результативним був процес упорядкування мережі ВНЗ на центральному і регіональному рівнях. Державне фінансування сфери освіти залишалося

пріоритетним завданням всіх гілок влади. Нарощувалося міжнародне співробітництво у межах освітянського поля. Все це дозволяє створити необхідні умови для подолання гальмівних тенденцій людського розвитку, які підсилюються в Україні внаслідок глибокої національної кризи.

Список використаних джерел

1. Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи / Укл. В.П. Бех, Ю.Л. Маліновський: за ред. академіка В.П. Андрущенка. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. – 221 с.
2. Владимиров В., Державний ВНЗ в ринковій економіці / В. Владимиров // Вища освіта в Україні. – 2010. – № 4. С. 6 – 13.
3. Грішнова О.А. Людський розвиток: навч. посібник / О.А. Грішнова. – К.:КНЕУ, 2006. – 308 с.
4. Єлісеєва О.К. Моделювання сталого розвитку соціально-економічних систем : Монографія / О.К. Єлісеєва – Д.: Наука і освіта, 2010. – 116 с.
5. Карпенко Н.В., Дробиш Л.В. Формування конкурентного середовища регіонального ринку освітянських послуг // Регіональні перспективи. – 2010. – № 2 – 3. – С. 386 – 389.
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс], режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua/>